

Posudek vedoucího bakalářské práce Anny Mařové
„Kritické zhodnocení psychoanalytických přístupů k řeckému náboženství“
předkládané v roce 2011 na Ústavu filosofie a religionistiky FF UK

Práce shrnuje a srovnává dva psychoanalytické výklady řeckých mýtů: ortodoxně freudiánský výklad R. Caldwell a reformovaně psychoanalytický výklad Ph. Slatera, jenž bere v potaz fungování řecké rodiny v klasické době. Kapitoly 2 a 3 shrnují obecné teoretické přístupy obou autorů, kapitola 4 pak konfrontuje jejich výklady mýtů o Diovi a Héfaistovi.

1) *Struktura argumentace (8 bodů)*

Práce je přehledně členěna a orientace v ní je velmi snadná. Vytyčuje si jasný (byť dosti skromný) cíl a k němu také přímočaře dospívá.

2) *Formální úroveň (8 bodů)*

Po formální stránce nelze práci nic závažného vytknout. I jazykově je bez výraznějších nedostatků. Překlepů a jazykových chyb jsem objevil pouze několik málo (vyznačil jsem je do výtisku práce). Dobrou formální úroveň má i odkazování na prameny.

3) *Práce s prameny (7 bodů)*

Počet primárních i sekundárních pramenů, s nimiž autorka pracovala, je poměrně omezený a jde především o různé nejzákladnější práce k tématu (často pak o různé přehledové monografie). Faktem nicméně je, že v rámci zvolené koncepce je takováto škála pramenů vcelku postačující. Snad by jen práci prospělo, kdyby se vyrovnávala i s nějakou literaturou, jež je k psychoanalytickým výkladům kritická.

4) *Vlastní přínos (4 body)*

Práce má vcelku originální koncepci (nejsem si vědom, že by srovnání Caldwellových a Slaterových výkladů kdokoli někdy provedl), v praxi nicméně z velké části spočívá v přímočarém referování koncepcí obou autorů. Autorka se sice tyto výklady pokouší občas doplnit o vlastní postřehy nebo je podpořit citováním další literatury, jen zřídka však zásadněji překračuje jejich vlastní perspektivu. Vlastní přínos práce spočívá bezesporu v konfrontaci obou autorů. Ta však netvoří více než zhruba 10 % práce, a jak ukáží níže, není dovedena zcela do důsledků.

5) *Obecný přesah práce (3 body)*

Práce má nepochybně dobrý potenciál k tomu, aby oslovila i toho, kdo se přímo psychoanalýzou ani řeckou mytologií nezabývá, a v nějakém ohledu má jistě již volbou tématu větší obecný přesah než většina běžných bakalářských prací věnovaných rozličným historickým tématům. Ve své vlastní kategorii metodologické práce však dle mého názoru svůj potenciál nevyužívá zdaleka tolik, jak by mohla.

Oproti původní ambicióznější koncepci, jež se dosud zrcadlí v názvu práce, se autorka své téma nakonec rozhodla omezit na pouhé srovnání dvou psychoanalytických přístupů s cílem ukázat, že Slaterův je lepší než Caldwellův. Svou pozici vyargumentovává přesvědčivě, nelze se však zbavit dojmu, že se takto koncipovanou prací vlamuje do otevřených dveří. Že je jakýkoli přístup zohledňující lokální kontext lepší než přístup etnocent-

ricky přenášející naše představy do jiných kultur, je nabíledni a v religionistice to již dávno není předmětem žádných debat. Co naopak pro religionistu nabíledni není, je samotná přijatelnost psychoanalytických výkladů. Tu si ovšem autorka vzala jako svou premisu a odmítla se jí jakkoli zabývat. Díky tomu je pro religionistu její práce jen málo uspokojivá.

Dobrou ukázkou jsou psychoanalytické teorie shrnované v kapitole 2. Autorka je bezesporu referuje správně, nezaujímá však vůči nim žádný kritický odstup. Přitom je zjevné, že vyjma hrstky ortodoxních freudiánů by asi málokdo byl ochoten Freudovy výklady o dospívání dítěte brát zcela vážně. Sam jsem kupříkladu přesvědčen, že tyto výklady je třeba chápat spíše jako aitiologické mýty, jimiž je jistě účinně zaštitěna praktická psychoanalytická terapie (v řadě případů nejspíše opravdu dobře fungující), ale které by bylo naivní chápat doslovně jako faktický popis toho, co děti v nejranější fázi svého vývoje opravdu prožívají. Chápu, že autorka se ve své práci nemohla pouštět do zkoumání základní platnosti psychoanalytických teorií, ale přece jen mi připadá zvláštní, když tyto teorie přímočaře prezentuje jako neproblematické a nedá nijak najevo, že pro většinu psychologů či religionistů by v doslovné podobě nebyly přijatelné.

Jako religionista bych se například zamýšlel nad tím, jak doslovně lze vlastně brát Freudovy výklady o výkalech či genitáliích. Autorka je v tomto ohledu nejednoznačná a pouze mechanicky přebírá úzus toho či onoho autora. V kapitole o Caldwellovi zjevně opravdu mluví o výkalech a genitáliích. V kapitole o Slaterovi se ovšem dozvídáme, že matka synovi „záviděla jeho mužství, protože si byla vědoma toho, že bude mít v životě mnohem lepší úděl, než má ona sama. Jinými slovy (slovy psychoanalýzy): žena záviděla svému synovi penis“ (s. 17). Zde se najednou „penis“ vyskytuje nikoli jako doslovný fyzický orgán, nýbrž jako symbol něčeho komplexnějšího: synova mužství a s tím spjatého komplexu sociálních privilegií. Tento rozdíl mezi Slaterem a Caldwellem je dle mého soudu zásadní a zasloužil by si hlubší reflexi – už jen proto, že doslovné Caldwellovo čtení bude většině religionistů nejspíše připadat komické, zatímco Slaterovo symboličtější a méně doslovné přetlumočení psychoanalýzy bude pro mnohé z nich o poznání přijatelnější.

Religionisticky není plně využít ani potenciál kapitoly 4, rozebírající konkrétní mýty. Právě zde by byla nejlepší příležitost předvést obecný přesah psychoanalytických interpretací, neboť referované výklady se vlastně v řadě bodů vcelku dobře shodují s analýzami nepsychoanalytických autorů (Vernant, Burkert). Je tomu tak proto, že psychoanalytické výklady mýtů fungují ve skutečnosti na dvou odlišných rovinách: (1) snaží se rozkrýt hlubší logiku mytických obrazů a upozornit na nějaké jejich nesamozřejmé spojitosti (např. na vnitřní propojenost některých navenek nesouvisejících postav), (2) takto odhalené vzorce vztahuje k freudiánsky chápané lidské psychice, jež je viděna jako pravý referent oněch obrazů. Zatímco rovina (2) je religionisticky problematická, rovina (1) může být dobře přijatelná i pro toho, kdo mýtus na čistě psychologické významy redukovat nechce. Autorka dobře ilustruje obě dvě roviny, ale rozdíl mezi nimi se nesnaží nijak systematicky reflektovat, čímž se připravuje o možnost religionistům předvést, že psychoanalýza pro ně může být zajímavá i v případě, že odmítnou přistoupit na všechny její teoretické premisy.

Navzdory výše uvedeným výhradám splňuje práce všechny nároky kladené na bakalářskou práci a navrhuji ji hodnotit *velmi dobře až výborně*.

V Praze, 2. 2. 2011

Doc. Radek Chlup, PhD.